

Voorwoord bij de zevende, herziene druk (2018)

De tekst van deze zevende druk verschilt op verscheidene punten van de vorige editie. Net als andere jaren heb ik weer veel suggesties voor verbetering en aanvulling van de lemmata ontvangen, waarvoor ik opnieuw zeer erkentelijk ben. Dit heeft tot heel wat correcties, aanvullingen en, in een enkel geval, de verwijdering van een spookwoord geleid. Ik dank in het bijzonder Leo Nellissen en Bob Vaalburg voor hun talrijke opmerkingen en suggesties. Daarnaast heb ik naar aanleiding van opmerkingen van leerlingen van het Carolus Clusius College in Zwolle de lijst van afkortingen nog eens kritisch doorgenomen en ingekort. Ook het nawerk is op nogal wat punten aangepast, qua inhoud en vorm, waarbij ik in het bijzonder heb geprofiteerd van de opmerkingen van Guus Bal, Michael Buijckx en Leo Nellissen. Tenslotte is ook geprobeerd het boek als geheel hanteerbaarder te maken.

De verwerking van de verbeteringen van de lemmata heeft Akke Pinkster opnieuw voor haar rekening genomen. Na Jan de Jong is nu Mohamed Bouissaghouane de steun en toeverlaat voor de technische infrastructuur. Ik dank hen zeer voor hun hulp. Mijn dank gaat verder uit naar de enthousiaste en competente ondersteuning van de medewerkers van TAT Zetwerk voor het netwerk en van Rob Wadman, Rixt Runia en andere medewerkers van Amsterdam University Press voor de andere aspecten van de productie.

Ik ben me ervan bewust dat het woordenboek zo langzamerhand een belangrijk hulpmiddel is geworden voor de eindexamens Latijn en dat voor

veel leerlingen de omgang met het woordenboek niet vanzelfsprekend is. Lemmata die overlopen naar een volgende bladzij lijken bijvoorbeeld een probleem te vormen. Zie daarvoor nu de opmerking aan het begin van het Voorwerk op p. ix. In algemene zin verwijs ik graag naar de oefeningen die zijn ontworpen door Suzanne Adema en Lidewij van Gils – zie de downloadbare tekst in de Gebruiksaanwijzing van de webversie van het woordenboek, www.latijnnederlands.nl en ook <https://www.quamlibet.nl/lessenreeksen/woordenboeklatijn/>

Met het oog op de inzetbaarheid van het woordenboek voor het onderwijs is er ook op aangedrongen frequentieaanduidingen toe te voegen bij woorden en woordbetekenissen. Ik heb dit lang overwogen en ook uitgete probeerd, maar er tenslotte van afgezien om praktische en inhoudelijke redenen. Leerlingen moeten de basiswoorden (ruim) voor het examen kennen en er zijn verscheidene uitstekende basiswoordenlijsten in de handel. Het woordenboek zou eerder een storend element kunnen gaan worden dan het basisprobleem helpen oplossen.

Voor alle vormen van commentaar houd ik me zoals altijd aanbevolen op het onderstaande email adres.

Amsterdam, maart 2018

Harm Pinkster
h.pinkster@uva.nl

Voorwoord bij de eerste druk (1998)

Het besluit om een nieuw (vertaal)woordenboek Latijn/Nederlands te maken is voortgekomen uit een aantal overwegingen die te maken hebben met het feit dat de positie van het Latijn in onze maatschappij heel anders is dan ten tijde van bv. de vervaardiging van het welbekende woordenboek van Muller en Renkema (en de latere bewerkingen daarvan). In het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs is de omvang van de lectuur van Latijnse teksten aanzienlijk verminderd. Vertrouwdheid met de woordenschat van de voornaamste literaire teksten kan niet verondersteld worden. Steeds vaker worden bij schoolteksten toegespitste woordenlijstjes geproduceerd. Verder is de kennis van de vormleer zo veel minder dan vroeger dat veel leerlingen niet gemakkelijk van een woord in de tekst bij de lemmata in een van de bestaande woordenboeken terecht zullen komen. In het wetenschappelijk onderwijs is de kennis van het Latijn weliswaar nog maar voor weinig vakken verplicht, maar voor bepaalde studierichtingen zijn Latijnse teksten nog steeds belangrijk. Ook studenten in dergelijke studierichtingen hebben een ontoereikende morfologische en lexicale kennis om zelfstandig Latijnse teksten te kunnen lezen. Dit woordenboek biedt daarom meer morfologische hulp en geeft meer expliciete informatie over constructies. In de Appendix wordt bovendien systematische grammaticale informatie gegeven en informatie over realia. De verwachting is dat het woordenboek zo ook een betere ondersteuning kan geven om zelfstandig Latijn te lezen en o.a. een goede functie kan vervullen in de tweede fase van het vwo (het 'studiehuis').

Hierboven is al aangegeven dat het woordenboek bedoeld is voor een grotere doelgroep dan alleen vwo-leerlingen. Behalve op universitaire studenten richt het woordenboek zich ook op mensen die bij de uitoefening van hun beroep zo nu en dan Latijnse woorden moeten kunnen opzoeken. Te denken valt aan juristen en theologen. Het woordenboek is daarom gebaseerd op een corpus dat naar tijd en genre aanzienlijk ruimer is dan gebruikelijk.

Voor makers en gebruikers zou het ideaal zijn geweest om van voren af aan een nieuw woordenboek te maken. Dit was door de tijd en mankracht die daarvoor nodig zijn niet haalbaar. Toen ik besloten had dat er een nieuw woor-

denboek moest komen en subsidiëring door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen in het vooruitzicht werd gesteld, ben ik op zoek gegaan naar een bruikbaar voorbeeld, dat bovendien in computerleesbare vorm beschikbaar was. Als uitgangspunt voor dit woordenboek heb ik toen gekozen voor het bestaande PONS woordenboek Latijn/Duits (uitg. Klett). Ons woordenboek verschilt echter sterk van het Duitse voorbeeld. Het aantal lemmata is aanzienlijk groter en veel bestaande lemmata zijn grondig aangepast, o.a. met behulp van de *Oxford Latin Dictionary* en de gepubliceerde delen van de *Thesaurus Linguae Latinae*, en flink wat zijn geschrapt. In beginsel zijn nu alle woorden opgenomen die ten minste enkele malen voorkomen in de niet-christelijke teksten tot ca. 400 (m.u.v. inscripties) die in de *Thesaurus* zijn verwerkt en ook de woorden die met redelijke frequentie voorkomen in toegankelijke christelijke teksten. Woorden die in de context worden uitgelegd of op andere wijze makkelijk te begrijpen zijn, zijn niet opgenomen. Een zekere willekeurigheid was daarbij niet te vermijden. De in het Duitse uitgangswerk opgenomen Middeleeuwslatijnse woorden zijn gehandhaafd. Wat de eigennamen betreft is in grote lijnen de keuze aangehouden van het Duitse woordenboek. Verdere uitbreiding bleek onwenselijk i.v.m. de omvang van het woordenboek.

Bij de opbouw van de lemmata heb ik – in navolging van het Duitse voorbeeld – gekozen voor een lineaire opsomming van betekenissen van een woord en niet voor een hiërarchische structuur met hoofdbetekenis(sen), deelbetekenissen en ad-hocinterpretaties. Ik ben me ervan bewust dat daarmee de grens tussen contextuele interpretatie en betekenis vaak wordt overschreden, met uiteraard het risico van onjuiste of te toegespitste interpretaties. Ik heb voorrang gegeven aan de overzichtelijkheid voor de gebruiker boven een eventuele vanuit de semantische theorie meer verantwoorde systematiek.

Bij de woorden wordt waar mogelijk aangegeven van welk Latijns woord ze zijn afgeleid. Bij leenwoorden wordt aangegeven uit welke taal ze zijn overgenomen, uiteraard bijna steeds het Grieks.

Ik heb lang gearzeld over de te hanteren taalkundige terminologie. Uiteindelijk heb ik gekozen voor de gelatiniseerde, internationaal gebruikelijke terminologie. Het is dus *n* en niet *onz.*, en

adj. en niet *bv.nw.* In de afkortingenlijst zijn wel de Nederlandse equivalenten toegevoegd. Een nog lastiger probleem vormden de grammaticale constructies bij werkwoorden van het type *donare* ('begiftigen', 'schenken') met naast het subject twee noodzakelijke aanvullingen, zeker als – zoals in dit voorbeeld – er twee constructies bestaan bij hetzelfde werkwoord. Hierbij heb ik wat ingewikkelder grammaticale terminologie helaas niet kunnen vermijden. Voor verdere informatie over de uitgangspunten die zijn gehanteerd, verwijs ik naar de paragraaf over de opbouw van het woordenboek.

In dit woordenboek is de nieuwe spelling gevolgd. Dat geldt ook voor ingeburgerde klassieke namen als Jupiter en Pompeji. Waar 'het Groene Boekje' niet helpt, in het bijzonder in het geval van eigennamen, heb ik de spelling aangehouden van de Winkler Prins. Maar dat was ook vaak niet mogelijk.

Dit woordenboek is een product van samenwerking tussen velen, junioren en senioren,

bezoldigden en vrijwilligers. De namen van de meest intensief betrokkenen worden elders in dit boek vermeld. Ik maak een uitzondering om hier Jan Vonk te noemen, zonder wiens onvermoeibare inzet het boek er niet zou zijn. De medewerkers van Amsterdam University Press hebben ons werk geëngageerd begeleid. Het ministerie van OC en W (later de Commissie Lexicografische Vertaalvoorzieningen) heeft de uitgave mogelijk gemaakt door een royale subsidie. Het Computer Centrum Geesteswetenschappen van de Universiteit van Amsterdam heeft de uitgave technisch ondersteund. Ik heb het voorrecht gehad de hoofdredactie te mogen voeren. Ik dank alle betrokkenen voor hun inzet en steun. In het computertijdperk is het altijd mogelijk verbeteringen aan te brengen in nieuwe oplagen. Ik ben bij voorbaat erkentelijk voor iedere vorm van commentaar.

Amsterdam, 25 januari 1998